

- Osteuropa – Wirtschaft. – 2010. – Sg. 55, № 3. – S. 137–150.
3. Kuhnhardt L. Die zweite Begründung der europäischen integration / L. Kuhnhardt // *Aus Politik u. Zeitgeschichte*. – 2010. – № 18. – S. 3–8.
  4. Бабынина Л. Гибкая интеграция в ЕС: классификация и проблемы институционализации / Л. Бабынина // *Мировая экономика и международные отношения*. – 2010. – № 6. – С. 31–38.
  5. Севастьянов С. Новые проекты Азиатско-Тихоокеанской интеграции / С. Севастьянов // *Мировая экономика и международные отношения*. – 2011. – № 1. – С. 48–54.
  6. Мазырин В. КАФТА – новый формат экономического взаимодействия в Восточной Азии / В. Мазырин // *Мировая экономика и международные отношения*. – 2010. – № 11. – С. 50–59.
  7. Агапов А. «Союз для Средиземноморья»: проблемы и противоречия / А. Агапов // *Мировая экономика и международные отношения*. – 2010. – № 9. – С. 3–14.

УДК 336.76-047.64

ПРО СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ

О. В. Гаркуша

Цілком очевидно, що уряд будь-якої країни має дбати про регулювання фінансового ринку. Ця функція держави реалізується за рахунок законодавчого забезпечення його функціонування, регулювання і визначення правил емісії та обігу цінних паперів, ліцензування професійної діяльності учасників і посередників фінансового ринку, контролю за здійсненням їх професійної діяльності, захисту прав інвесторів, а також контролю за виконанням антимонопольного законодавства та системою ціноутворення на фінансових ринках [2].

При цьому слід зауважити, що фінансовий ринок має надзвичайно важливий сегмент, яким є ринок фінансових послуг. Останній відіграє особливу роль у національних економіках, у тому числі й в економіці України. С. М. Еш справедливо стверджує, що у нашій країні з 2000 р. почався третій період розвитку її фінансового ринку, який «характеризується удосконаленням законодавчої бази фінансового ринку, створенням на правовому рівні нового його сегмента – ринку фінансових послуг. Приймається закон «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» (2001 р.), який дає визначення фінан-

совим активам, фінансовій та кредитній установі, надається перелік послуг, які відносять до фінансових» [3, с. 46]. Названий закон започаткував державне регулювання ринку фінансових послуг України, у той час як така функція держави для багатьох країн світу була вже традиційною. Проте, незважаючи на всю її важливість, у багатьох країнах її реалізовували не в повній мірі, без дотримання належного рівня ефективності регулювання фінансового ринку [10, с. 270].

У результаті ознайомлення з публікаціями останніх років ми встановили, що в українській економічній науці тема державного регулювання ринку фінансових послуг ще не набула належного висвітлення. Українські дослідники розкрили лише окремі аспекти цієї багатовекторної проблеми. Хотілося б виокремити статті таких науковців, як: Є. П. Бондаренко і Д. М. Дмитренко [1, с. 41–45] та Т. Г. Мисник [7].

А у більшості інших, виявлених у ході дослідження публікацій вітчизняних науковців, державне регулювання ринку фінансових послуг висвітлене у загальному контексті проблем розвитку фінансового ринку України або

діяльності певного виду фінансових установ (переважно банків) [5, с. 379–393; 6, с. 1–7; 10, с. 268–272]. Разом з тим, сучасні підходи до вдосконалення державного регулювання ринку фінансових послуг поки що відображені в українській економічній науці належним чином, що й обумовило мету даної статті.

Мета статті полягає у з'ясуванні особливостей державного регулювання ринку фінансових послуг в умовах світової економічної кризи та формування на цій основі концептуальних підходів до підвищення його ефективності в Україні. У ході дослідження використано методи наукового аналізу й синтезу.

Переходячи до викладу результатів дослідження, передусім зауважимо, що світова економічна криза спричинила значні ускладнення у функціонуванні ринку фінансових послуг. В одному з опублікованих офіційних документів уряду США з цього приводу зазначається: «Ринкова дисципліна зламалася, оскільки інвестори покладаються винятково на кредитні рейтингові агентства... тепер зрозуміло, що уряд міг би зробити більше, щоб запобігти багатьом із тих проблем, що виходять із-під контролю і загрожують стабільності нашої фінансової системи. Прогалини та недоліки у нагляді та регулюванні фінансових компаній, створюють проблеми щодо здатності нашого уряду до моніторингу, запобігання... ризиків, які вони створили у системі. Недоліки у роботі регулятора вбачаються в якості захисту економіки та фінансової системи у цілому» [14, с. 1].

Регулювання ринків фінансових послуг стало одним із пріоритетних завдань для держав Європейського Союзу. З цією метою у тісній співпраці урядів країн ЄС було вироблено і затверджено низку важливих документів. Передусім слід згадати стратегію «Європа 2020», в основу якої закладено оздоровлення сектора фінансових послуг [16]. Також слід згадати спеціальну програму, затверджену Європейською Комісією 2 червня 2010 р., реалізацію якої передбачено до 2014 р. У коментарі до неї зазначається: «У зв'язку з фінансовою кризою Європейський Союз запустив амбітну й комплексну програму реформування регулювання фінансових послуг... У ній простежується

чотири цілі. По-перше, поліпшення регулювання фінансового сектора на основі зміцнення нормативно-правової бази... та... забезпечення належного функціонування ринків та фінансових інститутів. По-друге, удосконалення контролю, що забезпечить узгоджений та ефективний нагляд і контроль структури фінансових інститутів і ринків у Європі. По-третє, підвищення рівня захисту прав споживачів та інвесторів, для встановлення довіри у фінансовому секторі. По-четверте, створення відповідних механізмів антикризового управління, щоб банкрутство проблемних банків... проходило без будь-яких витрат для платника податків або руйнування фінансової системи та економіки у цілому...» [17].

Удосконалення системи державного регулювання ринку фінансових послуг має логічне продовження і у межах окремо взятих держав Євросоюзу. Так, у лютому 2011 р. фінансовий секретар Міністерства фінансів Великобританії «За велінням Її Величності» подав офіційний документ, у якому вказано, що «Уряд визнає, що заходи повинні бути прийняті для забезпечення того, щоб фінансові фірми ніколи не дозволили взяти на себе ризики..., що призводять до таких тяжких економічних наслідків для підприємств, домашніх господарств та приватних осіб. Ось чому Коаліційний уряд зробив реформу регулювання фінансової системи Великобританії і замінив неефективну систему введеним попередньою адміністрацією, одним з ключових пріоритетів після отримання повноважень у травні 2010 року... Реформи інститутів регулювання у Великобританії, оголошені урядом у червні минулого (2010 – прим. наша) року, і відображені більш докладно... у цьому документі, є частиною більш широкої картини... Основою реалізації заходів буде законодавство, прийняття якого, як очікується, буде в 2012 році. Підзаконні акти та адміністративні заходи (у тому числі дії Банку Англії і FSA)... повинні бути здебільшого завершені до кінця 2012 року» [12, с. 3].

З огляду на негативні впливи світової економічної кризи, ведеться конструктивний діалог між США і ЄС («Трансатлантичний діалог споживачів» – TACD) про необхідність тісної

співпраці у галузі державного регулювання ринку фінансових послуг. У одному з оприлюднених документів зазначається: «Європейський союз та Сполучені Штати у даний час стикаються з найбільшою економічною кризою, яку ми бачили з часів Великої депресії... ЄС та США можуть спільно регулювати індустрію фінансових послуг, щоб уникнути подальшого економічного спустошення» [19].

Про важливість регулювання названих ринків у сучасних умовах свідчить постійно діючий форум, на тему: «Financial Regulatory» («фінансове регулювання»), який розміщує на своєму веб-сайті найбільша у світі міжнародна мультимедійна агенція «Thomson Reuters». Він містить широкий спектр інформації, у тому числі висвітлює погляди провідних експертів і політиків про особливості державного регулювання ринку фінансових послуг [13].

Слід також згадати і той факт, що ця тема стала предметом громадського обговорення, зокрема, на одному з німецьких веб-сайтів громадсько-політичного спрямування. У коментарях до інтернет-опитування йдеться: «Банки, страхові компанії та інші постачальники фінансових послуг пропонують безліч корисних послуг для суспільства. Без суворого державного регулювання фінансового сектора... поставлено під загрозу добробут усього суспільства. Негативний вплив фінансової кризи показав, наскільки шкідливим може бути нерегульований фінансовий сектор у світовій економіці» [18]. Інтернет-користувачам було запропоновано висловити своє ставлення до «Регулювання фінансової індустрії». В опитуванні взяло участь 698 осіб. Позитивну відповідь дали 464 (70 %), негативну – 196 (30 %), утримались – 38 (5 %) респондентів [18].

Щодо України слід зазначити, що ще у 2008 р. було прийнято Програму діяльності Кабінету Міністрів України «Подолання впливу світової фінансово-економічної кризи та поступальний розвиток», у якій чільне місце відведено державному регулюванню фондового та фінансового ринків. Передусім Програмою передбачено удосконалення цілої низки спеціальних законів, зокрема Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів

України щодо регулювання ринків фінансових послуг» [9, с. 26–29].

При цьому слід згадати, що основну роль у державному регулюванні вітчизняного ринку фінансових послуг відіграють дві незалежні державні установи – Національний банк України (Нацбанк України) та Нацкомфінпослуг (Національна комісія з державного регулювання ринків фінансових послуг). Остання до 23 листопада 2011 р. (Указ Президента України 1070/2011) діяла під назвою Державна комісія з регулювання ринків фінансових послуг (Держфінпослуг). Відповідно до своєї компетенції Національний банк України виступає у ролі державного регулятора для комерційних банків України, а Нацкомфінпослуг здійснює регулювання діяльності небанківських фінансових, зокрема кредитних спілок, ломбардів, недержавних пенсійних фондів, страхових та фінансових компаній. Також слід зазначити, що окремі важливі функції (у межах своєї компетенції) щодо державного регулювання ринку фінансових послуг здійснюють Міністерство Фінансів України та Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (рис. 1).

Проте, як стверджують окремі українські вчені [1, с. 42] і практики, незважаючи на наявність в Україні установ, що здійснюють державне регулювання ринку фінансових послуг, вітчизняний ринок названих послуг характеризується низкою суттєвих недоліків. На думку вітчизняних науковців, які безпосередньо займаються дослідженням цієї проблеми, зокрема, згаданих вище Є. П. Бондаренко, Д. М. Дмитренко, належний рівень державного регулювання ринку фінансових послуг може бути забезпечений лише за умови ефективного функціонування його механізму. Вони слушно зауважують, що механізм державного регулювання ринку фінансових послуг України – це «взаємопов'язана система форм, методів та інструментів впливу на учасників ринку фінансових послуг з метою забезпечення єдності й сприятливих умов для розвитку та функціонування ринку фінансових послуг, з урахуванням інтересів споживачів цих послуг і вимог законодавства, що у цілому спрямовано на покращення інвестиційного клімату в країні» [1, с. 42].

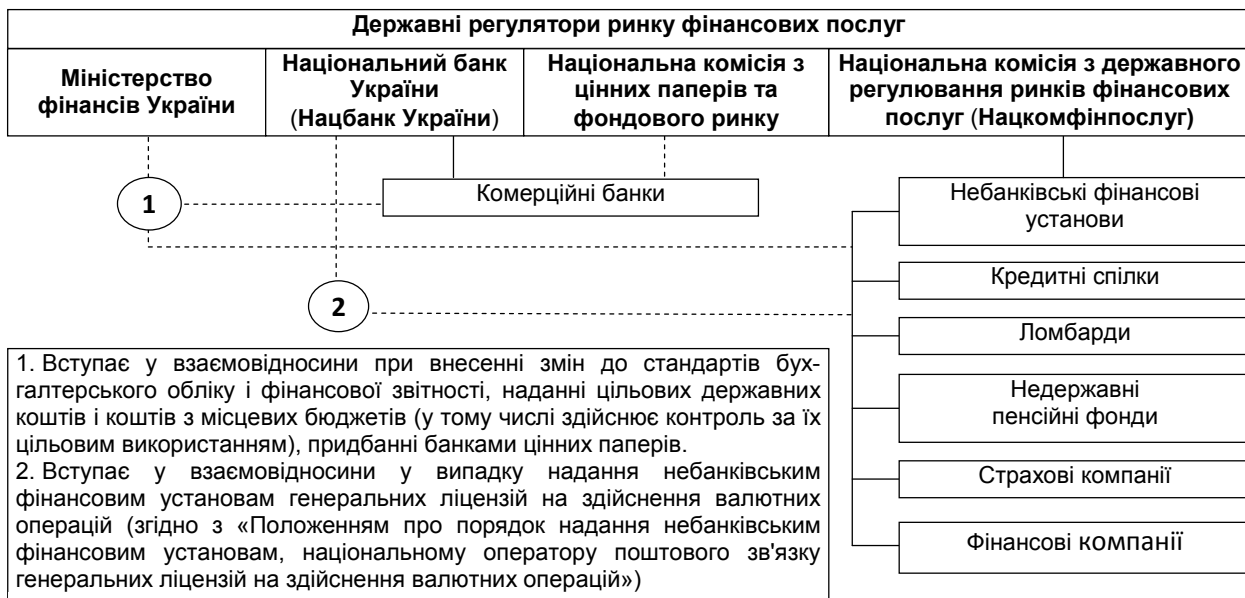

Рис. 1. Учасники процесу державного регулювання ринку фінансових послуг України: державні регулятори та фінансові установи, що знаходяться у полі їх компетенції (авторська розробка на основі [4, 8, 11])

Розділяючи наведену вище думку, вважаємо, що доцільно з'ясувати основні структурні елементи механізму державного регулювання ринку фінансових послуг України. Його структурно-логічну схему можна подати у такому вигляді (рис. 2) [1, с. 42].

Рис. 2. Механізм державного регулювання ринку фінансових послуг України (доопрацьовано автором на основі [1, с. 42])

Враховуючи необхідність максимальної ефективності функціонування механізму державного регулювання ринку фінансових послуг у сучасних умовах, а також вітчизняний і зарубіжний досвід державного регулювання

ринку названих послуг і пропозиції окремих вчених і практиків [1, с. 42; 5, с. 379–393], можна окреслити комплекс відповідних заходів (табл.).

Таблиця

Концептуальний підхід до заходів державного регулювання для поліпшення ефективності функціонування ринку фінансових послуг в Україні

Фінансова послуга	Перелік заходів
Депозити та кредити	Стандартизація договорів для максимального захисту від зловживань з боку фінансових установ (комерційних банків і кредитних спілок) і шахрайства. Розробка додаткового комплексу заходів щодо державних гарантій збереження вкладів. Підготовка та контроль за реалізацією цільових державних програм кредитування. Забезпечення інформаційної прозорості фінансових установ. Підготовка окремих пруденційних нормативів. Формування дієвих механізмів щодо забезпечення керівними органами кредитних спілок фідучіарного обов'язку перед членами-власниками
Операції з цінними паперами	Формування портфеля правил брокер-дилерів. Підготовка окремих пруденційних нормативів. Комплекс дій, спрямованих на боротьбу із шахрайством
Страховання	Розвиток страхового посередництва з одночасним посилення контролю за посередниками (брокерами, агентами та консультантами) Стандартизація договорів для максимального захисту від зловживань з боку страховиків і шахрайства. Забезпечення повної відповідності договорів страхування до внутрішніх положень страхових компаній, передусім у частині щодо настання страхового випадку. Надання державної підтримки для соціально значущих видів страхування
Недержавне пенсійне забезпечення	Прискорене запровадження загальнообов'язкової накопичувальної пенсійної системи. Посилення роз'яснювальної роботи серед населення, роботодавців, профспілок. Удосконалення законодавчої та нормативної бази системи недержавного пенсійного забезпечення. Комплекс дій, спрямованих на боротьбу із шахрайством

Примітка. Авторська розробка на основі [5, с. 393; 15, с. 63].

Підбиваючи підсумки, слід ще раз підкреслити, що в умовах сучасної світової економічної кризи зростає значення державного регулювання ринків фінансових послуг. Воно має здійснюватись щонайменше за двома напрямками: по-перше, забезпечувати цілісність і стабільність функціонування фінансових установ-учасників ринку фінансових послуг; по-друге, гарантувати збереження соціально-економічних інтересів користувачів таких послуг. При цьому слід зазначити, що як із банки особливо пильно держава повинна контролювати небанківські фінансові установи, зокрема кредитно-кооперативні організації, якими в Україні є кредитні спілки. Останнє потребує окремого і ґрунтовного дослідження.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондаренко Є. П. Механізм державного регулювання ринку фінансових послуг / Є. П. Бондаренко, Д. М. Дмитренко // Вісник Української академії банківської справи. – 2010. – № 2 (29). – С. 41–45.
2. Еш С. М. Фінансовий ринок [Електронний ресурс] / С. М. Еш. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/10931123/finansni/derzhavne_regulyuvannya_finansovogo_rinku_ukrayini_sutnist_sferi_vazheli_regulyuvannya. – Назва з екрана.
3. Еш С. М. Фінансовий ринок : навч. посіб. / С. М. Еш. – К. : Центр учбової л-ри, 2009. – 528 с.
4. Контрольні функції Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

- <http://ua.textreferat.com/referat-4936-1.html>. – Назва з екрана.
5. Левченко В. П. Ринок небанківських фінансових послуг України: поточний стан та перспективи розвитку / В. П. Левченко // Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України : зб. наук. пр. – Суми, 2010. – С. 379–393.
  6. Лобозинська С. М. Роль держави у зміцненні безпеки функціонування банківської системи в умовах кризової ситуації / С. М. Лобозинська // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія економічна. – 2009. – № 2. – С. 1–7.
  7. Мисник Т. Г. Необхідність і значення державного регулювання ринку фінансових послуг [Електронний ресурс] / Т. Г. Мисник. – Режим доступу : http://sophus.at.ua/publ/2011_11_15_16_kampodilsk/section_4_2011_11_15_16/neobkhidnist_ta_znachennja_derzhavnogo_reguljuvannja_rinku_finansovikh_poslug_v_ukrajini/6-1-0-112. – Назва з екрана.
  8. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку: регуляторна діяльність [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nssmc.gov.ua/activities/regulator>. – Назва з екрана.
  9. Подолання впливу світової фінансово-економічної кризи та поступальний розвиток [Електронний ресурс]: Програма діяльності Кабінету Міністрів України. – К., 2008. – С. 26–29. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=181072357. – Назва з екрана.
  10. Трохименко В. І. Державне регулювання ринку банківських послуг за умов посилення нестійкості світової фінансової системи / В. І. Трохименко // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка». – 2011. – Спецвипуск 33, ч. 2. – С. 270.
  11. Про ліквідацію Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України [Електронний ресурс]: Указ Президента України, зі змінами і допов., внесеними Указом Президента України від 23 лют. 2012 р. № 148/2012. – Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua/fileadmin/downloads/smi/1069.pdf>. – Назва з екрана.
  12. A new approach to financial regulation: building a stronger system. – London : HM Treasury, 2011. – 16 p.
  13. Financial Regulatory Forum [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://blogs.reuters.com/financial-regulatory-forum>. – Назва з екрана.
  14. Financial Regulatory Reform: A New Foundation. – Washington : Department of the Treasury, 2009. – 88 p.
  15. Jackson H. E. Regulation in a Multi-Sector Financial Services Industry: An Exploratory Essay [Електронний ресурс] / H. E. Jackson. – 115 с. – Режим доступу : <http://cyber.law.harvard.edu/rfi/papers/multisector.pdf>. – Назва з екрана.
  16. Regulating Financial Services for Sustainable Growth (European Commission; Brussels, 2.6.2010) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/internal_market/finances/docs/general/com2010_en.pdf. – Назва з екрана.
  17. Regulierung der Finanzdienstleistungen für nachhaltiges Wachstum. Fortschrittsbericht – Februar 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/internal_market/finances/docs/110209_progress_report_financial_issues_de.pdf. – Назва з екрана.
  18. Regulierung der Finanzindustrie – Initiative #2258 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://lqfb.piratenpartei.de/pp/initiative/show/2258.html>. – Назва з екрана.
  19. Resolution on Financial Services Regulation [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://tacd.org/index2.php?option=com_docman&task=doc_view&gid=214&Itemid. – Назва з екрана.